

MOLEN DE ZWAAN TE OUDERKERK AAN DE AMSTEL

Notitie naar aanleiding van de restauratie van de molen in 1991

Molen De Zwaan te Ouderkerk aan de Amstel is een poldermolen die als binnenkruierschepradmolen omstreeks 1638 werd gebouwd. De door de molen bemaalde Klein-Duivendrechtse en Binnenbullewijker polders hadden een gezamenlijke oppervlakte van 356 ha. De prachtig aan de Amstel gelegen molen met een vlucht van 25,6 meter wordt helaas door veel geboomte omgeven, waardoor de belevingswaarde sterk gedaald is en de windvang wordt belemmerd. Er zijn besprekingen gaande hierin verbetering aan te brengen. Oude foto's uit 1885 tonen de molen in een open polderlandschap en als binnenkruier. Kort na die datum wordt een staart aangebracht, waardoor de molen als buitenkruier verder door het leven gaat. Tevens werd toen de onderbouw in steen uitgevoerd. Een ingemetselde steen vermeldt hierover: "in steen vernieuwd in den jare 1888".

In het begin van deze eeuw verloor de molen zijn functie door samenvoeging van enkele polders en door de bouw van een mechanisch aangedreven gemaal. De in 1923 opgerichte vereniging "De Hollandsche Molen" kreeg in 1930 bemoeienis met het beheer van de molen. De molen wordt als woning verhuurd, maar van draaien of malen is geen sprake meer. Er volgt een periode van verval. Een roede wordt verwijderd en van het riet verdwijnt elk jaar een beetje meer, zodat velen al aan sloop denken. Toen de laatste bewoners de molen verlieten, schreef Het Vrije Volk in een artikel van 30 mei 1950:

"Toen hielden de wieken van de oude molen stil. De wiekenzeilen werden opgerold en er was niemand meer die de kruihaspel vatte en de kap naar de wind stelde. In het hart van de molen viel de stilte van de verlatenheid". Burgemeester F.J.J. Boelens van de gemeente Ouder-Amstel verzet zich tegen dat idee en samen met het bestuurslid van de Hollandsche Molen, de heer C. Visser, en enkele enthousiaste inwoners van de gemeente richt hij de "Stichting molen te Ouderkerk" op.

Kort daarna draagt het polderbestuur de molen voor f1,- over aan de nieuwe stichting.

Er wordt een restauratie voorbereid waarvan de kosten op f 23.000,- worden begroot. En dat geld is er natuurlijk niet. Zou de molen dan toch nog gesloopt moeten worden?

De eerste restauratie in 1950

De redding komt als de familie De Zwaan uit Amsterdam zich het lot van de molen aantrekt. Zij schenken de nieuwe stichting een aanzienlijk geldbedrag en verlangen als tegenprestatie dat zij deze als weekendwoning mogen gebruiken. Door overheidssubsidie wordt de rest van het benodigde geld verkregen. Zo wordt de eerste restauratie na de Tweede Wereldoorlog een feit. Het rietdek wordt geheel vernieuwd, het gevluucht wordt compleet gemaakt en een nieuwe staart met kruirad voltooit de restauratie. De naam van de goedgeefse familie wordt aan de molen verbonden, waardoor deze sinds die tijd molen De Zwaan heet. Opnieuw wordt er een gedenksteen ingemetseld. We lezen daarop:

"Zo overheid als burger, voor 't schoon van Neerlands erf, ontrukten dezen molen, aan 't sloopende bederf". AoD 1950'.

De tweede restauratie in 1975

Kort na de eerste restauratie werd het monumentale en museale karakter van de molen benadrukt. Dat betekende dat van draaien met de molen geen sprake was. We weten thans dat een molen primair een werktuig is, dat behoort te functioneren. Dat vormt het beste onderhoud! In 1972 verkreeg de vereniging De Hollandsche Molen De Zwaan in eigendom. Het bleek dat de molen opnieuw gerestaureerd moest worden. Met name de fundering diende te worden aangepakt. De bewoning was inmiddels door de familie Jonker overgenomen. Tijdens

deze restauratie werd de fundering van de molen versterkt en werd een nieuwe woning in de molen aangebracht. Het gaande werk werd verwijderd met uitzondering van het bovenwiel, waardoor het draaien met de molen mogelijk bleef.

Dat alles veel duurder geworden was, blijkt uit het feit dat deze restauratie een bedrag van ongeveer f 65.000,- vergde.

De derde restauratie in 1991

Tot ongeveer 1985 draaide de molen regelmatig. Het kruien van de kap ging steeds slechter tot er een moment aanbrak waarop het geheel onmogelijk werd. In 1986 werd begonnen met het opstarten van een nieuwe restauratie. Tijdens de voorbereidingen bleek bij een grondige inspectie dat ook het wiekenkruis in slechte staat verkeerde. De gemeente was bereid om het meerjarenprogramma zodanig aan te passen dat de Rijkssubsidie ten volle benut zou kunnen worden. Ook door de provincie Noord-Holland werd een bijdrage toegezegd. De werkzaamheden zouden thans een bedrag van bijna f145.000,- vergen. Molenmaker Verbij uit Hoogmade begon het werk in mei 1991. De werkzaamheden werden uitgevoerd in overleg met vertegenwoordigers van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en de gemeente.

Veel van de kenmerken van een oude molen zijn nog in de kap te vinden. Zo is de overring van een bijzondere constructie, vinden we sleuven in de kuip waar voorheen zogenaamde keerrollen in hadden gezeten, zijn blokkeels aanwezig boven op de achtkantstijlen en zien we in het boventafelement de kruikrammen van de binnenkruier. Daardoor kunnen we hier spreken van een zeer waardevolle kapconstructie. De kruivloer, waarop de gietijzeren rollen van het kruitwerk lopen, werd, evenals de overring, voorzien van ijzeren platen. Deze kruivloer werd waterpas gelegd. Ook de rollenwagens werden gereviseerd. Na het steken van de nieuwe roeden op 21 augustus 1991 kon met het ophekken daarvan begonnen worden. Toen ook het schilderwerk klaar was, zag de molen er weer als nieuw uit. Op 1 november 1991 werden twee nieuwe zeilen op de binnenroede gelegd. De vang werd gelicht en sinds ruim 80 jaar konden we de molen weer met zeilen zien draaien. En dat was werkelijk een fantastisch gezicht na al die jaren van gedwongen stilstand! De familie Jonker verheugt zich er zeer op de molen regelmatig te laten draaien. Het komt de molen ten goede, levert provinciale draaipremie op en zal voor de inwoners van Ouderkerk en voor de vele toeristen die naar de molen komen kijken, een lust voor het oog zijn.

[Vereniging De Hollandsche Molen](#) Sarphatistraat 634 1018 AV Amsterdam, tel. 020-6238703

**Uit 'Speuren en ontdekken in de historie van Ouder-Amstel', nr. 1, jaargang 8, 1992
Met dank aan de werkgroep 'Wolfgerus van Aemstel' en de Oudheidkamer ter bestudering van de historie van Ouder-Amstel**